

Становище

за представения дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на тема **„Ритъм и етос в старогръцката литература (V – IV в. пр.Хр.)“** с автор Христо Христов Тодоров (редовен докторант 2016 – 2020 г.), СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по класически и нови филологии, Катедра по класическа филология от доц. д-р Невена Аспарухова Панова, научен ръководител и член на Научното жури съгласно заповед № РД 38-535/16.11.2020 г.

Христо Христов Тодоров, бакалавър по Класическа филология (ФКНФ на СУ), магистър по Компютърна лингвистика (ФСФ на СУ) и Старогръцка филология (Тюбинген, Германия), започна редовната си докторантура в направление 2.1. Филология, научна специалност „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия (Старогръцка литература)“ на 05.02.2016 г.; докторантурата е прекъсната за реализирането на деветмесечна специализация към Академията на науките във Виена, а после докторантът получава удължаване на срока на докторантурата за една година, до 05.11.2020 г. Завършеният дисертационен труд е обсъден и насочен към процедура за публична защита на редовно заседание на Катедрата по класическа филология на 02.11.2020 г.

Трудът обхваща общо 185 страници (или 187 с неномерираните заглавна страница и съдържание), като основният текст е разположен на 164 печатни страници, които включват в себе си 8 – 10 страници цитати на старогръцки и техен превод на български, но самата структура на труда и методът на работа не предполагат и по-скоро не позволяват те да бъдат отделени в приложение, а основният текст и без тях би отговарял на изискванията за обем на докторска

дисертация; освен това преводът на представените и коментирани свидетелства принадлежи най-често на дисертанта и представлява принос сам по себе си. Библиографията (сс. 165 – 185) включва опис на първичните извори (ползвани и в превод, където е наличен, и в оригинал, като и оттук личи, че за немалка част от свидетелствата не съществува все още публикуван български превод) и на 155 заглавия вторична литература на четири езика. Същинската част на изследването се състои от Въведение, три глави, Заключение.

Като научен ръководител имах отговорността, но в случая по-скоро привилегията в хода на докторантурата си Христо Тодоров редовно и напълно в духа на добрата академична етика да ме осведомява за развитието на изследването, като срещите ни бяха по-чести в началото и периода, когато се формулираше обхватът на темата и се уточняваше методологията; нататък тези дискусии варираха като честота във времето съобразно с активността на самата изследователска дейност по темата и написването на основния текст. В голяма степен успях да проследя и участията на дисертанта на научни форуми (пряко – тези в България), както и публикациите по темата на труда, които също обикновено обсъждахме на етапа на тяхното завършване. При всички тези обсъждания моето мнение и моите препоръки се ограничаваха главно до методологията на изследването като цяло и при работа с първичните извори или до коментиране на общата рамка и на актуалните подходи в проучванията върху старогръцката литература, при реконструирането на оригиналния ѝ контекст и нейната рецепция. И в тези по-общи аспекти на дисертационното проучване обаче, но още повече що се отнася до по-специализираните му дялове, свързани с античната музикална (по-точно може би: мелопоетическа) терминология и теория и разбирането ни за нея днес, основният принос е на самия дисертант. Пред себе си действително имаме едно във висока степен специализирано, оригинално и авторско изследване – и като замисъл, и като реализация. Трудът освен това носи и следите на едно изследователско вдъхновение, което осмисля развитието на хуманитарните дисциплини днес и тук.

Това изследване, от друга страна, показва познаване на основните направления в разработването на проблематиката до момента, които представя не само описателно, но и влиза в диалог с тях, а и подхожда критически към отделни научни твърдения.

Още самото – очевидно добре премислено, още в самото начало на работата – заглавие насочва към интердисциплинарния характер на труда: като основен обект на изследването се посочва „класическата старогръцка литература“, но се и заявява, че в нейните рамки ще бъдат изследвани (само/фокусно) двете понятия и/или концепции: „ритъм“ и „етос“ (както и – макар това да остава имплицитно по отношение на заглавието – връзката помежду им), първото от които отвежда първично до музикалната лексика, докато второто – до езика на философията. И действително, това изследване по интересен (и „неизбежен“?) начин балансира между интердисциплинарността, като аналитично се отнася до обектите и инструментариума на повече научни дисциплини, и високата специализираност на конкретната тема, засягаща само едно поле на пресичане/застъпване/взаимодействие на няколкото „замесени“ области.

Дисертантът, от своя страна, като израз на своеобразна научна дисциплинираност и скромност, се е насочил именно към това по-ограничено поле на засичане, което и – чисто формално – обяснява и не прекалено големия обем на резултата от неговото изследване, като с това не искам да кажа, че то следваше да е по-разгърнато, а по-скоро се опитвам да представя неговия характер.

Така също и трите основни глави са фокусирани върху отделните по-частни аспекти на темата, и затова работят предимно със съответната методика, и съвсем условно могат да бъдат дефинирани като: най-филологическа (първа глава: „Етимология и ранни употреби на думата „ритъм“, сс. 13 – 80), предимно музиколожка (втора глава, „Науката ритмика в Класическа Гърция“, сс. 81 – 136) и по-философска, макар и определена от самия автор в малко по-различен аспект като основно „перформативна“ (трета глава, „Учението за „етоса“ на старогръцките ритми през Класическата епоха“, сс. 137 – 158). И в трите глави стилът на

изследването е изключително прецизен, що се отнася именно до специализираната терминология, до познаването на езика и стиловите специфики на изворите, а също и до характеристиките на отделните жанрове и произведения, към които те принадлежат, както и до проучените вторични материали, като – въпреки относителната независимост на трите глави, както посочва и самият дисертант в Заключението, – в хода на цялото изследване не се губи общата му цел.

Обаче, целта на изследването дотук още не е спомената, затова сега ще я очертая по-общо и донякъде „със собствени думи“, макар и Христо Тодоров да изрежда ползотворно сегментирано отделните (под)цели на работата си и във Въведението, и в Автореферата. И така, предложената дисертация цели цялостно преосмисляне на отношението ни към и разбирането ни за отношението между ритъм и текст в старогръцката културна среда, като предложените наблюдения засягат естествено повече поетическите и изобщо музическите произведения, но и всички сценични изкуства, а и цялостната оригинална представа за литературно (доколкото такава е реконструируема за съответната епоха). Едно от приносните заключения тук води до очертаване на ритмико-перформативния подход като ползотворен, отколкото е, например, метрическият. При това преосмисляне обаче не просто се препрочитат и приемат или отхвърлят досегашни вторични позиции, а всъщност се прави опит за отговор на въпросите през авторефлексията на самите гръцки автори – както поети (и писатели), така и теоретици – от епохата на Класиката, което също е много ценен самостоен елемент на дисертацията, макар при първото запознаване с нея да може да създаде впечатление за известна фрагментарност, но тя е продиктувана от желанието за строго и последователно придържане към конкретната (под)тема. Резултатите, и приносите, съответно, следват поставените цели, които могат да бъдат определени като постигнати във висока степен.

Накрая ще се върна към интердисциплинарния характер на предложения дисертационен труд, за да отправя и все пак една обща препоръка, а именно: за да може да се ползва по-свободно текстът от представители на различни научни

направления, а и за да бъде експлициран рамкиращият за цялото изследване интерес, който не се отнася, според мене, само до съотношението между значенията на „ритъм“, или до конкретен ритъм, ритмичен принцип или пък етос, би било добре, особено на етапа, когато текстът ще се оформя като книга, за който убедено вярвам, че ще е скорошен, да се разширят още малко Въведението и Заключението с някои общи бележки за отделните старогръцки жанрове, техните перформативни условия и музикални аспекти, така че да стане още по-ясно защо темата за ритмиката, включително като вид етика, е значима, както и как (през какви извори), можем да достигнем, доколкото изобщо е възможно, до оригиналното антично разбиране по тези въпроси. Още малко може да се каже и за контекста на Аристоксеновото произведение, един основен и някак изходен извор. Би могло и малко по-системно да се предлага български превод, или поне транскрипция на латиница или кирилица, ако става дума за реални, на старогръцките понятия и термини, които се коментират. Тези дребни забележки, обаче, произлизат от общия подход (и етос/етика) на автора на предложеното изследване, в чиято основа е стремежът да се следва основно конкретно начертаната цел за сметка на общите рамкиращи твърдения и заключения – решение, което в отделни случаи може да изглежда като своеобразна дързост за един млад изследовател, но при Христо Тодоров е по-скоро естествено решение за изпълнението на конкретен изследователски план, както бе посочено. Аз лично бих се радвала, ако той продължи заниманията си с античната поетика, ритмика и музикология, за които имам основания да смятам, че са обвързани и с негови по-широки лични интереси и развития в сферата и на филологията, и по общо на хуманитаристиката и на музиката дори, и през изследване на по-имплицитните оригинални свидетелства за типично полисемните важни старогръцки понятия, а още и за културните практики, процеси и тенденции, обсъждани и в настоящия дисертационен труд.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд и дори с малко нетрадиционната си на пръв поглед организация – приносите са изредени още

в началото, директно след целите и методите – определено допринася за вникване в същността на това – както беше вече определено – и тясно специализирано, и мащабно изследване. Посочените публикации по темата на дисертацията отразяват дори в по-висока степен, поради жанровите си характеристики, уменията и нагласата на дисертанта да изследва детайно отделни (само привидно частни) понятия и аспекти от една широко значима проблематика, каквато е реконструкцията същината на мелопоетическата старогръцка култура и литература.

В заключение и предвид на всичко казано по-горе, което само частично отрязва постиженията на дисертанта, убедено предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Христо Христов Тодоров образователната и научна степен „доктор“.

София, 06.02.2021 г.

доц. д-р Невена Панова